

Посилання:

Мелько Л.Ф. Сучасний стан навчально-методичного забезпечення курсу «Країнознавство» у вищій школі / Л.Ф. Мелько // Вчені записки / Ун-т економіки та права “КРОК” / Відп. ред. І.Ф. Радіонова. – К., 1997. – Вип. 16. – 2007. – С. 223–231.

Л.Ф. Мелько

канд. пед. наук, доцент

СУЧАСНИЙ СТАН НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ «КРАЇНОЗНАВСТВО» У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті аналізуються стан та проблеми навчально-методичного забезпечення курсу «Країнознавство» для студентів міжнародних спеціальностей. Пропонується структура комплексного навчально-методичного забезпечення курсу. Обґрунтовується роль сучасних засобів навчання у навчальному процесі.

Постановка проблеми

Загострення світових соціально-економічних, політичних, геоекологічних та інших проблем, інтеграція України у світову спільноту вимагають підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які змогли б забезпечити успіх країни на міжнародній арені економічного та суспільного життя.

Входження України до європейського освітянського простору вимагає максимум зусиль для перегляду системи підготовки спеціалістів, її удосконалення, впровадження новітніх освітніх технологій, інноваційних методів навчання, “при збереженні і розвитку досягнень та традицій української вищої школи” [1, с.27].

Набуває актуальності вивчення курсу «Країнознавство» для спеціалістів-міжнародників. У Міжнародній хартії географічної освіти зазначається, що «молоді не вистачає знань для забезпечення ефективного міжнародного співробітництва в галузі економіки, політики, культури та охорони навколишнього середовища у світі, що швидко змінюється», у зв'язку з чим географія, країнознавчі дисципліни можуть

бути важливим джерелом знань та інформації, а також “як стимул до подальшого пізнання на всіх рівнях освіти” [2, с.4].

Навчально-методичне забезпечення є важливою ланкою, складовою успіху навчального процесу, яке потребує постійного вдосконалення і нових розробок з використанням сучасних інформаційних технологій. На сьогодні це питання є проблематичним та вимагає уваги спеціалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання сутності, складових процесу навчання розглядаються у дослідженнях педагогів А.Алексюка, Ю.Бабанського, В.Онищука, О.Савченко, П.Щербаня та ін. Проблеми навчально-методичного забезпечення, засобів навчання географії, географічних, країнознавчих дисциплін висвітлюються у працях географів, методистів В.Корнеєва, О.Сиротенка, Я.Жупанського, І.Левицького, Л.Паламарчук, О. Жемерова, С.Міхелі та ін.

Концептуальні підходи щодо теоретичних і методичних основ створення і впровадження засобів навчання географічних, країнознавчих дисциплін запропоновані Л.Зеленською. Дидактичні можливості комп'ютерних технологій розкриті у дослідженнях В.Безуглого, Л.Зеленської, Ю.Агеєва, В.Манюк, Л.Даценко, Н.Гетьманенко тощо. Картографічним засобам навчання присвячені публікації О.Барладіна. Конструктивістський підхід до викладання географічних, суспільно-географічних дисциплін на основі ГІС-технологій запропоновано І.Кругловим, О.Мкртчян.

Слід зазначити, що потребують розгляду питання, які пов'язані з комплексним, системним підходом навчально-методичного забезпечення, у тому числі країнознавчих курсів.

Автором цієї статті піднімалися проблеми викладання курсу «Країнознавство» у вищій школі, де частково розглядалося питання нашого дослідження, яке потребує більш детального вивчення [3].

Метою статті є аналіз сучасного стану, обґрунтування структури комплексного навчально-методичного забезпечення курсу “Країнознавство” у вищій школі, роль сучасних засобів навчання у навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження

Навчальний курс «Країнознавство» в Університеті економіки та права «КРОК» викладається для студентів міжнародних спеціальностей як дисципліна профільного спрямування. Його метою є формування у студентів знань про геопросторові особливості регіонів та країн світу як потенційних об'єктів міжнародної діяльності (їх соціально-економіко-географічні, історичні, демографічні, геополітичні та геокультурні характеристики).

Завдання курсу полягають у: 1) засвоєнні студентами теоретичних основ та методів комплексного країнознавства; вивчення стану, функціонування та змін, що відбуваються в системі господарства, населення, природного середовища окремих регіонів та країн світу, а також їх історичних, політичних, культурних особливостей; 2) формуванні національної свідомості, активної громадянської позиції; вихованні особистості на засадах толерантності, взаємоповаги до інших культур та народів; 3) розвитку творчого потенціалу особистості, вмінь та навичок, які сприяють пошуку та формуванню ґрунтовних знань про регіони та країни світу.

Успішність навчального процесу в цілому та викладання зазначеного вище курсу, його результативність, залежить від багатьох факторів, серед яких одним із найважливіших є забезпеченість процесу навчання навчально-методичною літературою.

Аналіз різноманітних наукових, науково-методичних, навчальних джерел дозволяє стверджувати, що сьогодні проблема сучасного навчально-методичного забезпечення курсу «Країнознавство», особливо для спеціалістів-міжнародників, у системі вищої школи України, вирішена частково.

Науковці, викладачі пропонують підручники, навчальні посібники, які широко використовуються при викладанні навчальної дисципліни «Країнознавство», а саме: «Регіональна економічна та соціальна географія світу» (В.Безуглий, С.Козинець, 2003), «Зарубежные страны» (Я.Бердичевский, 2003), «Країнознавство. Країни Азії» (П.Ігнат'єв, 2004), «Географія: світи, регіони, концепти» (Г.де Блій, П.Муллер; О.Шаблій, 2004), «Економічна і соціальна географія зарубіжних країн» (В.Безуглий, 2005), «Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія»

(В.Головченко, О.Кравчук, 2006), «Країнознавство» (І.Скоропад, 2006), «Країнознавство» (П. Масляк, 2007) тощо.

Але, як вже зазначалося [3], проблема полягає в тому, що у змісті зазначеної навчальної літератури чітко простежується фах автора: географа, історика чи політолога, що призводить до відсутності повної комплексної країнознавчої характеристики світу у кожному конкретному випадку. Особливо відчутною є недостатність навчальної літератури щодо висвітлення проблем зовнішньої політики регіонів та країн.

Тобто існує проблема невизначеності чіткого змісту курсу саме для студентів-міжнародників, що вимагає кореляції на державному рівні та випуску спеціалізованої літератури. Крім цього, проблемою багатьох підручників вищої школи є недостатній або відсутній методичний апарат, система завдань різного рівня складності, творчого характеру.

Слід зазначити, що в Університеті економіки та права «КРОК» існують практично всі зазначені вище джерела і забезпеченість навчальною літературою в цілому є достатньою і відповідає нормативним вимогам. Але не кожен вищий навчальний заклад, особливо державної форми власності, може собі це дозволити, що зумовлює труднощі для студента [3].

Також слід відзначити, що на ринку освітянських послуг існує велика кількість країнознавчих джерел довідкового характеру (І.Дахно, І.Дубович, Є.Ростов, В.Гарін, В.Лісющенко та ін.), у тому числі електронних.

Навчально-методична література з країнознавчих курсів розробляється в основному на локальному, а не державному рівнях, на базі вищих навчальних закладів, що негативно впливає на ознайомлення фахівців з професійними надбаннями, обмін досвідом.

На базі Університету «КРОК» створений навчально-методичний комплекс курсу «Країнознавство», який демонструє певні методичні здобутки викладачів [4].

Особливе значення для вивчення країнознавчих курсів має застосування атласів, тематичних карт. Саме робота із спеціальними географічними картами допомагає відтворенню образу території, встановленню зв'язків між явищами, здійсненню

порівняння, виявленню причинно-наслідкових зв'язків, проведенню узагальнення. Тому є нагальна потреба спеціальної розробки та видання атласів з різноманітними тематичними картами для вищої школи, що на сьогодні є проблематичним.

Сучасна підготовка висококваліфікованих фахівців не може обмежуватись тільки традиційними засобами навчання. З огляду на практичний досвід, виникає питання про комплексне навчально-методичне забезпечення курсу.

У шкільній освіті поняття “навчально-методичний комплекс” є звичним і зрозумілим. Для кожного навчального курсу шкільної географії, наприклад, створені різноваріантні підручники, робочі зошити, карти, атласи, методичні посібники для вчителів, хрестоматії, які сприяють ефективності навчального процесу.

У вищій школі не існує єдиного загальнодержавного підходу щодо забезпечення навчальних дисциплін навчально-методичним комплексом, що має як позитивні так і негативні риси. Ми вважаємо, що створення подібних комплексів хоча б для дисциплін профільного спрямування тільки підвищить ефективність навчального процесу.

Під поняттям «комплексне навчально-методичне забезпечення» автор статті розуміє – сукупність засобів навчання, які сприяють ефективності навчального процесу, глибокому оволодінню навчальним матеріалом, якісній підготовці майбутніх спеціалістів.

Складовими комплексного навчально-методичного забезпечення, на наш погляд, мають бути: 1) навчальні, навчально-методичні засоби навчання за різними джерелами інформації (підручники, посібники, хрестоматії); 2) картографічні засоби навчання (тематичні карти, атласи); 3) джерела інформації довідкового характеру (словники, довідники, енциклопедії) тощо.

Зважаючи на практичний досвід викладання навчальної дисципліни «Країнознавство» в Університеті економіки та права “КРОК”, пропонуємо розглянути структуру комплексного навчально-методичного забезпечення курсу (рис. 1).

Складовими комплексного навчально-методичного забезпечення курсу «Країнознавство» є засоби навчання, які умовно згруповані у два блоки (за призначенням та способом надання інформації) та є взаємодоповнюючими.

За призначенням засоби навчання пропонується розподілити на: навчальні, навчально-методичні, інформаційно-довідкові та контролюючі. За способом надання інформації – на: друковані (літературні, картографічні) та аудіовізуальні, мультимедійні, електронні.

Найважливішими засобами навчання є підручники та посібники.

Підручники, навчальні посібники мають стати джерелом не тільки тлумачного змісту основного матеріалу, а й предметом пізнання, пошуку. Підручник з країнознавства для спеціалістів-міжнародників має враховувати комплексний підхід до характеристик країн та регіонів, враховуючі всі ракурси країнознавчих досліджень. Він повинен містити специфічний ілюстративний різноплановий країнознавчий матеріал, з використанням схем, таблиць, графіків, фотоматеріалів. Нагальною є проблема розробки системи спеціальних завдань різного ступеня складності, творчі завдання, які сприятимуть розвитку пізнавального інтересу та професійній спрямованості.

Враховуючи викладене вище, зазначимо, що підручники, навчальні посібники з країнознавства в основному видані на паперових носіях. Проблема у створенні електронних, мультимедійних засобів навчання.

Специфіка викладання навчальної дисципліни «Країнознавство» вимагає застосування сучасного наочного ряду, емоційного викладу матеріалу, чого підручник у друкованому вигляді задовольнити не в змозі.

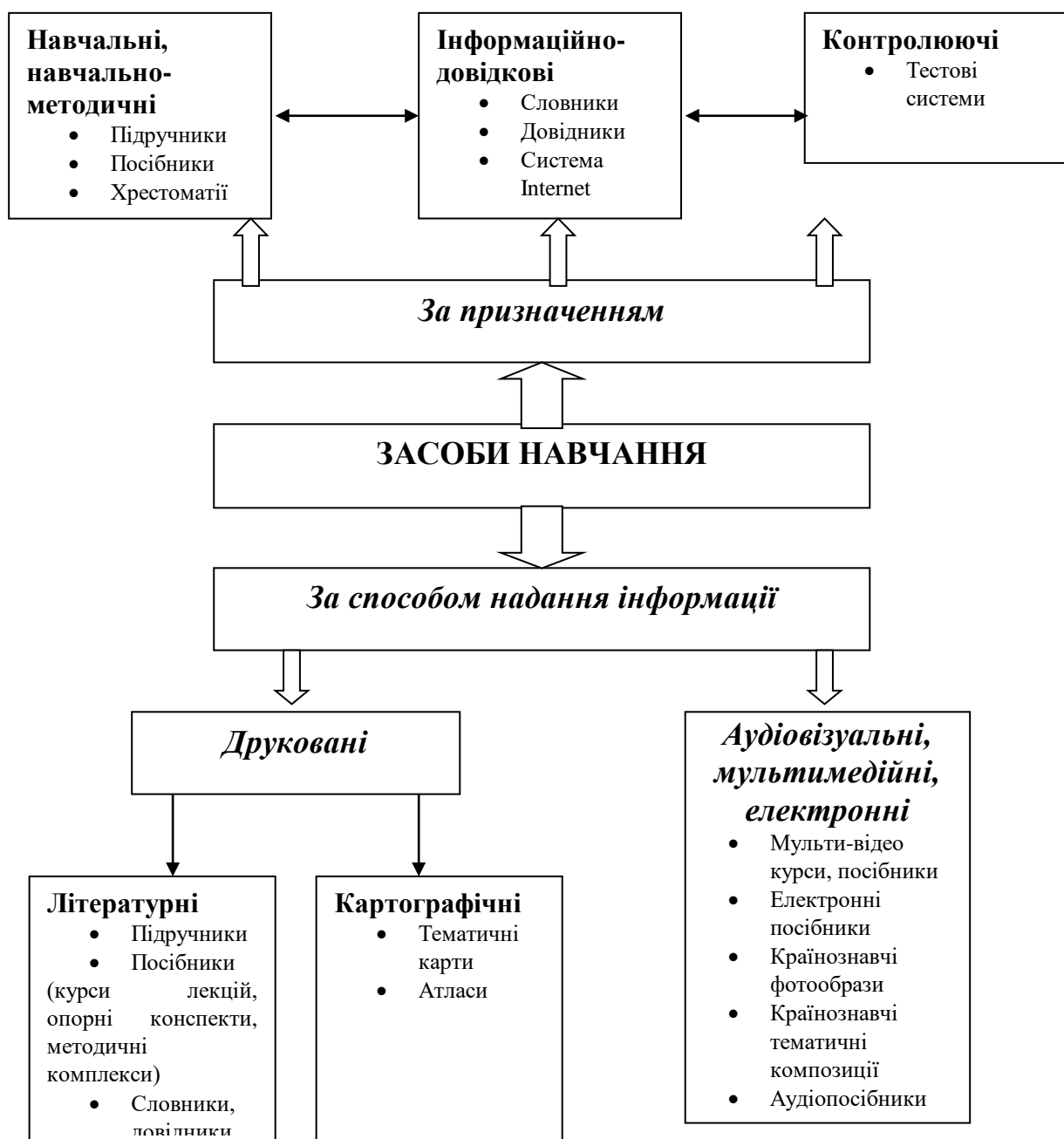

Рис.1. Структура комплексного навчально-методичного забезпечення курсу "Країнознавство"

Принцип наочності ґрунтується на демонстрації конкретних предметів і явищ, їх образних відтворень. Він був обґрунтований ще у працях видатних педагогів Я. Коменського, Й. Песталоцці, К. Ушинського тощо.

К.Д. Ушинський вважав, що «наочне навчання – це таке навчання, яке будується не на абстрактних уявленнях і словах, а на конкретних образах... Цей хід навчання від конкретного до абстрактного, від уявлення до думки такий природний і ґрунтується

на таких зрозумілих психічних законах, що відкидати його необхідність може тільки той, хто взагалі відкидає необхідність зважати в навчанні на вимоги людської природи» [5, с. 331–332]. Ефективне засвоєння знань у курсі «Країнознавство» без застосування наочності є неможливим.

Крім цього у вищій школі забувають про принцип емоційності навчання. Стереотип сухого наукового викладу навчальної інформації в аудиторіях вищого навчального закладу, особливо при викладанні подібних країнознавчих курсів, не витримує ніякої критики. Особливо це є недопустимим на першому курсі, який є все ж таки перехідним між специфікою навчання у середній та вищій школах.

Пізнання через емоції – один з ефективних шляхів у навчальному процесі, особливо при вивченні країнознавчих, гуманістичних курсів. Емоції «не тільки супроводжують... усі психічні процеси і дії, але й активно в них беруть участь, направляючи ці процеси і дії в потрібному (позитивному) напрямку. Будь-яка діяльність людини, підтримувана емоціями людини, протікає набагато успішніше, ніж діяльність, до якої вона себе примушує одними холодними доказами розуму» [6, с.68].

Тому на заняттях рекомендуємо використовувати музичне оформлення. Музика народів світу, витвори народних майстрів, духовна культура пробуджують кращі естетичні почуття в учасників навчального процесу, які визначаються як «особливі почуття насолоди, які відчуває людина, сприймаючи прекрасне в дійсності й у творах мистецтва» [7, с.119].

Створення мультимедійних, аудіо-відеовізуальних, електронних засобів навчання потребує залучення спеціалістів. Це процес достатньо трудомісткий та розтягнутий у часі, але можливий.

На сьогодні в Україні на державному рівні з'явилися перші спроби по створенню комп'ютерних підручників з географії, географічних дисциплін.

Л.І. Зеленська у дисертаційному дослідженні «Теоретичні та методичні основи створення і впровадження засобів навчання географії (регіональний компонент)» визначила теоретичне підґрунтя застосування комп'ютерів у навчальному процесі, запропонувала концепцію комп'ютерних засобів навчання, розробила технологію

навчання шляхом перетворення комп'ютерної освітньої системи в педагогічну, з урахуванням методичних, дидактичних і психологічних досягнень сучасної науки. Під її керівництвом створена комп'ютерна навчальна система вузівського і шкільного рівнів з курсу «Фізична географія України» [8].

Практичний досвід викладання курсу «Країнознавство» дозволив зробити перший серйозний крок у цьому напрямі. Багато йдеться про співпрацю студента та викладача. Чому б не залучити до створення додаткових навчальних матеріалів саме студентів?

Одними з найефективніших форм роботи із засвоєння навчального матеріалу, формування вмінь та навичок є підготовка та захист творчих робіт студентів.

За три навчальних роки викладання курсу «Країнознавство» студентами було створено більше 200 творчих робіт, кращі з яких можуть слугувати ілюстративним, науковим, навчальним матеріалом до багатьох тем курсу.

Тому виникла ідея у створенні мультимедійного навчально-методичного посібника для підготовки творчих робіт студентів, де в якості додаткового навчального матеріалу демонструються творчі роботи студентів.

Мультимедійний посібник створений з метою допомоги студентам у підготовці творчих робіт з навчального курсу «Країнознавство» та закріплення і розширення знань, набутих у процесі вивчення курсу. До посібника увійшли презентації одних із кращих творчих робіт студентів у змістовому та технічному відношеннях (2004-2005, 2005-2006 н.р.), які відкориговані викладачем та можуть слугувати прикладом наступним поколінням студентів.

Пропонуємо розглянути структурні компоненти мультимедійного посібника «Країнознавство. Підготовка творчих робіт» (рис.2).

Посібник складається з трьох блоків: 1) інформаційно-довідкового; 2) науково-методичного; 3) навчально-ілюстративного.

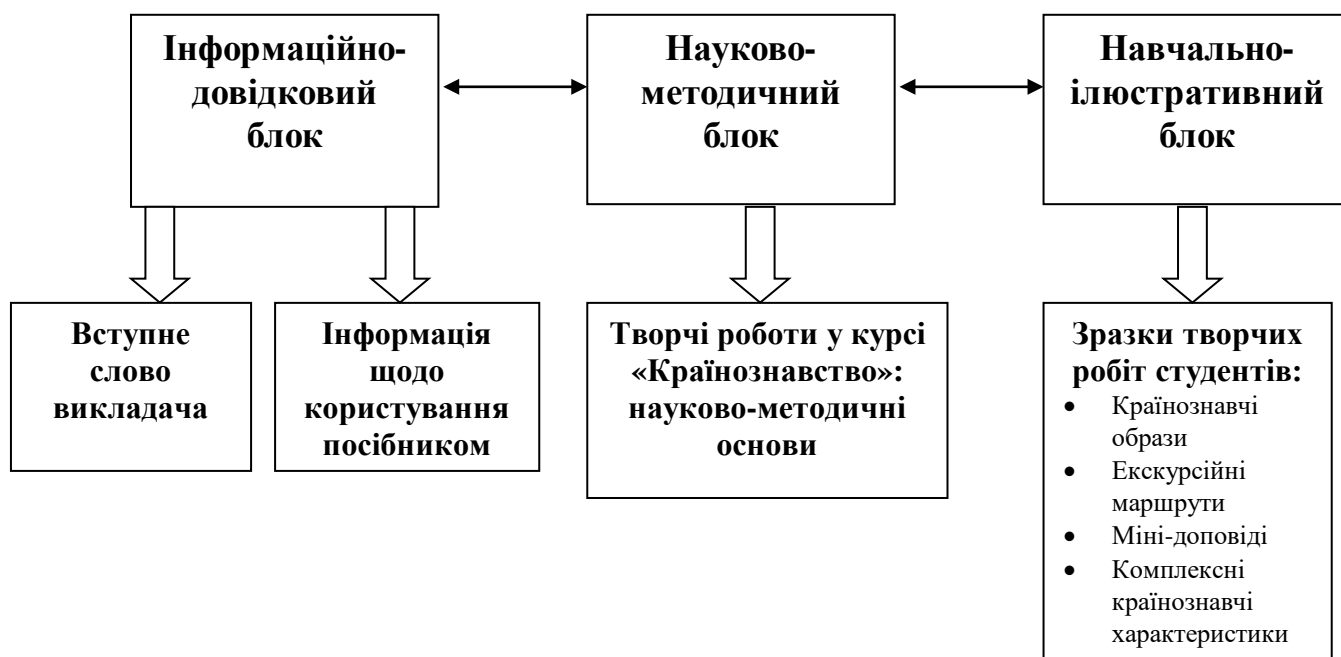
Інформаційно-довідковий блок складається з двох структурних частин: вступне слово викладача, інформація щодо користування посібником.

У частині «Вступне слово» викладач курсу «Країнознавство», укладач посібника, звертається до студентів.

Інформація щодо користуванням посібником покликана ознайомити студентів з його структурою, особливостями користування.

Науково-методичний блок знайомить студентів з науково-методичними основами, методикою підготовки творчих робіт, з основними вимогами щодо їх виконання. Студент має можливість ознайомитися з видами творчих робіт, з метою та завданнями, етапами підготовки, вимогами щодо оформлення та підходами щодо оцінювання.

Навчально-ілюстративний блок пропонує презентації різних видів творчих робіт студентів (країнознавчі образи, екскурсійні маршрути, міні-доповіді, комплексні країнознавчі характеристики), за їх згодою, які публічно були представлені та захищені.

**Рис.2. Структурні компоненти мультимедійного посібника
«Країнознавство. Підготовка творчих робіт»**

Кожний вид творчих робіт поданий темами різних розділів навчального курсу «Країнознавство». Слід підкреслити, що комплексні країнознавчі характеристики, найскладніші творчі роботи, створюються студентами на другому курсі. У студентів вже є досвід підготовки кількох видів творчих робіт та вивчений курс інформатики. Тому остання творча робота курсу вимагає втілення усіх наукових здобутків.

Більшість презентацій студентів супроводжується тільки текстом та фотоматеріалом («Країнознавчий образ Йемену» – автор О. Сорочан, або «Етнічні особливості народів банту Південної Африки» – К. Месь та ін), частина презентацій доповнена музичним оформленням, що гармонійно доповнює матеріал («Японія – країна моєї мрії» – Л. Свистунова, «Комплексна країнознавча характеристика Гондурасу» – К.Улятовський тощо). Невелика кількість презентацій створена у вигляді відеокліпу («Історія аргентинського танго» – О. Красова, «Збройні сили США» – Я. Сухарєв).

Аналіз опитування студентів дозволив відмітити велику зацікавленість студентів такою формою самостійної роботи, як творча, та високу ступінь результативності щодо розширення знань з курсу та набуття практичних вмінь різного характеру.

Аналіз стану навчально-методичного забезпечення курсу «Країнознавство» у вищій школі дозволив дійти таких висновків.

Висновки

Навчально-методичне забезпечення є одним із головних чинників успішності навчального процесу, тому потребує постійного вдосконалення на основі новітніх освітніх технологій та інноваційних методів навчання.

Проблема навчально-методичного забезпечення країнознавчих курсів у вищій школі вирішена частково та потребує подальшого вдосконалення.

Автор ставить питання про комплексне навчально-методичне забезпечення курсу «Країнознавство» у вищій школі, зокрема для спеціалістів-міжнародників.

Виняткового значення у навчальному процесі набувають мультимедійні, аудіо-відеовізуальні, електронні засоби навчання, створення яких вимагає залучення фахівців різного профілю.

Навчальний курс «Країнознавство», незважаючи на недоліки у навчально-методичному забезпеченні, є надзвичайно гуманізованим, пізнавальним, інформативним, тому, в цілому, він успішно викладається у вищих навчальних закладах України та користується популярністю серед студентів, що є позитивним.

Література

1. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: Навч.-метод. посіб.- К.: Вища шк., 2002. – 215 с.
2. Міжнародна хартія географічної освіти / Комісія з географічної освіти, Міжнародний географічний союз, 1992. Книжка в журналі // Географія в школі. – 1999. - №3. – 15 с.
3. Мелько Л.Ф. Проблеми викладання курсу «Країнознавство» у вищій школі // Науковий часопис / Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова. – Серія 4. Географія і сучасність. – К., 2006. – Вип. 16. – С. 260-264.
4. Мелько Л.Ф., Уварова Г.Ш. Країнознавство: Навчально-методичний комплекс дисципліни. – К.: Університет економіки та права "КРОК", 2005. – 130 с.
5. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. – К.: Рад.школа, 1983. – Т.2. – 360 с.
6. Пидкасистый П.И., Фридман Л.М., Гарунов М.Г. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы. – М., 1999. – 354 с.
7. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
8. Зеленська Л.І. Теоретичні та методичні основи створення і впровадження засобів навчання географії (регіональний компонент): Автореф. дис...д-ра пед.наук: 13.00.02 / Київський університет імені Тараса Шевченка. – К., 2000. – 32 с.